

 <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1856>

Citation: Özel, N. (2020). Resimli çocuk kitaplarında ifade biçimi olarak kolaj. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(52), 1023-1033.

Dr. Nilüfer ÖZEL

 0000-0001-6212-2394

RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA İFADE BİÇİMİ OLARAK KOLAJ

ÖZET

Sanatçılar/tasarımcılar/illüstratörler, yaşadıkları dönemin olanaklarına, dönemin farklı ifade biçimlerine göre farklı teknikler ve yöntemler geliştirerek üretimlerini sürdürmüşlerdir. Bu tekniklerden biri de sanatsal anlamda birleştirme tekniklerinin temeli olan kolajdır. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde sanatsal bir ifade biçimi olarak kabul gören kolaj; görsel sanatlardan edebiyata, mimariden tiyatroya kadar birçok disiplinde yer edinmiştir. Kolaj tekniğinin geçmişten günümüze etkin uygulama alanlarından biri de resimli çocuk kitapları olmuştur. Modern sanat ve tasarımın gelişiminde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilen kolajın, resimli çocuk kitaplarını nasıl etkilediği sorusu bu araştırmanın çıkış noktasıdır. Bu çalışmada görme ve düşünme biçimi olarak kolajın resimli çocuk kitaplarında nasıl yer aldığı ve illüstratif bir üslup olarak nasıl bir gelişim geçirdiği analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda resimli çocuk kitaplarında kolaj tekniğinin modern ve postmodern dönem içerisinde değişen ifade biçimleri ve dijital teknolojilerle birlikte günümüzde yenilenen uygulama yaklaşımları araştırılacaktır. Araştırma kapsamında ilgili dönemlerin önde gelen illüstratörleri ve kolaj uygulama teknikleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Resimli Çocuk Kitabı, İllüstratif Üslup, Resimleme, Kolaj, Dijital Kolaj.

COLLAGE AS THE EXPRESSION FORM IN PICTURE CHILDREN BOOKS

ABSTRACT

Artists/designers/illustrators continued their production by developing different techniques and methods according to the possibilities of their time and different forms of expression of the period. One of these techniques is collage, which is the basis of artistic joining techniques. The collage; which was accepted as an artistic expression in the first quarter of the twentieth century; it has taken place in many disciplines from visual arts to literature, from architecture to theater. One of the effective application areas of collage technique from past to present has been pictured children's books. The question of how the collage, which is considered as an important turning point in the development of modern art and design, affects children's books with pictures is the starting point of this research. In this study, it will be tried to analyze how collage takes place in illustrated children's books as a way of seeing and thinking and how it has developed as an illustrative style. In this context, the renewed application approaches of the collage technique with the changing expression styles and digital technologies in the periods of modern and postmodern will be investigated in illustrated children's books. Within the scope of the research, leading illustrators of the relevant periods and collage application techniques will be examined.

Keywords: Children's Picture Book, Illustrative Style, Illustration, Collage, Digital Collage.

1. GİRİŞ

“Kolaj, görsel imgenin simyası gibi bir şeydir. Nesnelere ve varlıkların, dış görünüşlerinin ve anatomilerinin değişmiş ya da değişmemiş halleriyle toplam bir biçim dönüşümü mucizesidir.”

Max Ernst

Ernst'in “biçim dönüşümü mucizesi” olarak tanımladığı kolaj; modern sanat ve tasarımın gelişiminde önemli bir dönüm noktası olarak görülmüş, geçmişten günümüze etkin kullanılan tekniklerden biri olmuştur. Köklü bir geçmişe sahip olan kolaj tekniğinin tarihsel süreci incelendiğinde; ilk örneklerinin hobi ve süsleme amaçlı olduğu görülmektedir. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Kübizm, Fütürizm Dada ve Konstruktivizm gibi sanat hareketlerinin yeni bir görsel dağarcığın biçimlenmesine öncülük ettiği dönemde kolaj, modernist tasarım anlayışının karakteristik bir disiplini olarak kabul görmüştür.

Kübizmin öncülerinden Pablo Picasso ve George Braque gibi sanatçılar, simgesel ve öyküsel resim anlayışını yadsıyarak, dinamik ve serbest perspektif yaklaşımını uygulamış, çalışmalarına üç boyutlu nesnelere, günlük malzemeler dahil etmişlerdir (Antmen, 2008). Böylece geçmişte Mısır heykellerinde, Bizans İkonalarında kumaş, kağıt, boncuk gibi hazır malzemelerin yapıştırma, ekleme veya dikme yöntemleriyle bir araya getirilmesi olarak karşımıza çıkan kolaj tekniği, ilk kez Kübizm'de sanatsal bir ifade biçimi olarak uygulanmıştır. Kübizm akımıyla birlikte sanat ve tasarımda vazgeçilmez

tekniklerden biri haline gelen kolaj; Konstrüktivizm, Sürrealizm, Dada, Pop Sanat ve 1960 sonrası birçok avangard akımda kullanılmış, günümüze kadar ulaşmıştır.

Süreç içerisinde bir uygulama disiplini olmanın ötesinde bir düşünme biçimine ve dünyayı görme şekline evrilen kolaj; sanat ve tasarımın tüm disiplinlerinde olduğu gibi illüstrasyon alanında da önemli bir ifade biçimi olmuştur. Yirminci yüzyılın ilk yarısından itibaren resimli çocuk kitaplarında illüstratif bir üslup olarak tercih edilmeye başlanmıştır. “Nesnenin parçalanıp, farklı bir anlatım biçimiyle tekrar bir araya getirilmesi” olarak tanımlanan kolaj, illüstratörlere yaratıcı resimleme olanağı sunmuştur. Ayrıca çocukların gelişim sürecindeki görsel iletişim ihtiyacını, çeşitli sanatsal, estetik ve yaratıcı içeriklerle kolay okunabilir hale getiren, iletinin çocuğa zengin betimlemelerle aktarılmasına olanak sağlayan bir üslup olmuştur. Resimli çocuk kitaplarındaki bu teknik, çocukların hayal dünyasını ve yaratıcılığını besleyerek, deneysel illüstratif görüntülerin oluşmasına olanak sağlamaktadır. Öyle ki resimli çocuk kitaplarında kolaj tekniğinin kullanımı süreç içerisinde farklı üslup ve teknolojik yeniliklerle çeşitlenmiş, günümüzde resimli çocuk kitaplarında kullanılan etkin illüstratif üsluplardan biri olmuştur.

2. MODERN RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA KOLAJ

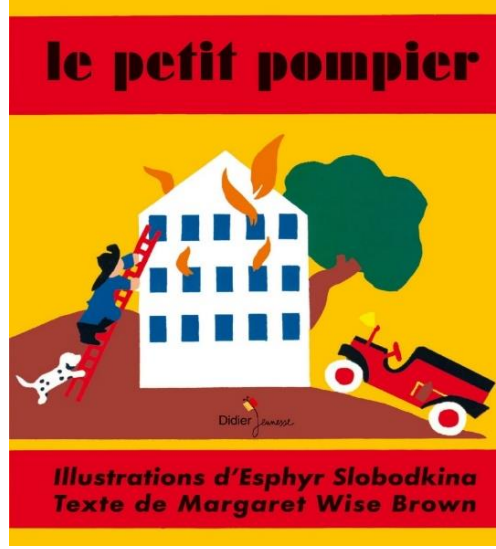
Modernizm, belirgin bir farklılaşma ve uzmanlığı beraberinde getiren, statik geçmiş ve geleneğe karşı çıkan, toplumun eski değerlerinin soyutlanıp yeniden düzenlenmesi ile çağdaşlaşmaya vurgu yapan bir hareket olarak tanımlanır (Harvey, 1997: 24). Modernizmin sanata yansımaları, sanatçıların kendilerini eleştirmeye başlamaları, gördüklerini birebir resmetmekten uzaklaşmaları ile atılmıştır (Ashton, 2001: 84). Yirminci yüzyıl başında iki dünya savaşını da kapsayan dönemde toplumsal yapıların değişmesi ve buna bağlı olarak sanat ve tasarım alanlarının kapsamlı olarak etkilenmesi olarak gözlemlenmiştir. Savaş öncesi uygulamaların toplumu getirdiği nokta sebebiyle, yeni bir arayış içerisinde evrensel bir dil yaratma isteği doğmuştur. Böylelikle bir yüzyıl öncesinin süslemeci yaklaşımı, yerini soyutlama ağırlıklı görüntülere bırakmıştır. Bu yaklaşımla kolaj, dönemin modernist tasarım anlayışının karakteristik bir disiplini olarak kabul görmüştür. Edebiyat alanında Kubizmin öncülerinden şair Guillaume Apollinaire, modern kent insanının yaşantısını yansıtmada kolajın çok uygun bir ifade aracı olduğunu savunmuştur. Ona göre; bütün sanat dallarında yeni anlatım yolları aranmıştır. Birbirinden farklı öğeleri bir araya getirerek yeni bir görüntü elde etmek ise bu arayışın mükemmel sonucu olmuştur (Lynton, 1991: 65).

Peter Bürger (2010), düşünsel anlamda avangart ve kolajı birbiriyle eş anlamlı görmüş ve eklemiştir: “Modernizm, yıkıcı ve öz eleştirel eğilimlerini; bir bağlamı diğer bir bağlamla sarsarak ve birbirine karşıt betimleyici kodlardan birini, ötekini ya da ikisini de bozmak için birbiriyle karıştırarak elde etmiştir.” Gerçekliğinden alınan öğelerin yeni bir yapıtta kullanılmasının yarattığı kopukluk ve birbirinden farklı yapılarda olan görüntülerin bilinçli olarak bir araya getirilerek kullanılması, modern sanat dilinin geleneği haline gelmiştir. Kolajın teknik üretim özellikleriyle, modern hayatın çok parçalı ve karmaşık yapısı daha önce bir sanatsal tasarım pratiğinde görülmediği ölçüde kesişmiştir. Yirminci yüzyıl itibarıyla modern sanat akımlarındaki yeni tavır ve üsluplar illüstrasyonu etkilemiş, yeni yaklaşım ve uygulama alanları gelişmiştir. Gelişmeler hiç kuşkusuz illüstrasyon ve kullanıldığı mecraları da dönüştürmüştür. Bu bağlamda modernist tasarım anlayışının karakteristik bir disiplini olarak kabul gören kolaj, illüstrasyon ve resimli çocuk kitaplarını da etkilemiştir.

Modern resimli çocuk kitaplarını önceki dönemlerden ayıran en önemli değişim; kitap içerisindeki resimlemenin, tıpkı metin gibi bir anlatım dili olarak kullanılmaya başlanması olduğu söylenebilir. Sonraki gelişmelerin neredeyse tamamı, önceki dönemlerden farklı olan bu anlayışın temelleri üzerine kurulmuştur. Bu temel değişiklik, resimli çocuk kitaplarında ironik anlatımlar yapabilmeyen, okuyucuya anlamı oyunlu bir anlatımla aktarabilmenin ve dolayısıyla daha karmaşık ama keyifli anlatım yöntemleri geliştirmenin yolunu açmıştır (Öncü, 2008: 44). Modern dönem resimli kitaplarında, özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan süreçte, resimleme ve metnin birbirini yinelemek yerine farklı şeyler anlattığı, birbirini zenginleştirdiği, birbiriyle zıtlaştığı, çok çeşitli olanaklara açık bir ilişki içerisinde okura sunulduğu görülmektedir (Lewis, 2006: 39). Bu noktada dönemin etkin bir uygulama yöntemi olan kolaj; illüstratörlere eğlenceli, yaratıcı, anlatım açısından olanaklarla dolu ifade biçimleri sağlamıştır.

İllüstrasyonları kolaj tekniği ile üretilen ilk çocuk kitabı örnekleri arasında Margaret Wise Brown’ın yazdığı “The Little Fireman” (Küçük İtfaiyeci) isimli kitap gösterilebilir. (bk. Görsel 1) 1938 yılında

çıkan kitabın illüstrasyonları, yirminci yüzyılın avangard sanatçılarından Esphyr Slobodkina'ya aittir (Kraskin, Cantor, Marcus, Mulhearn Sayer, Slobodkina, 2009). Slobodkina, kitabın illüstrasyonlarını kolaj tekniği ile yaratmasının sebebini “kalemle elde edilemeyen bir çizgi sadeliğini sağlamak” olarak açıklamıştır. Amerikan Soyut Sanatçılar Grubu'nun kurucu üyesi olan Slobodkina, soyut anlatımını çocuk kitaplarındaki kolaj tekniğinde de uygulamış; illüstrasyonlarında çarpıcı blok renklerle, stilize formlu soyut anlatımlar yaratmıştır. Stuttgart State Academy of Art and Design'in rektörü Barbara Bader, Slobodkina'nın resimlediği “The Little Fireman” kitabını; “resimli kitapta modernizmin zirvesi” olarak tanımlamıştır. Ünlü tarihçi, yazar, eleştirmen ve sergi küratörü Leonard Marcus, modern resimli çocuk kitaplarında ilk kez kolaj tekniğini deneyen Slobodkina'nın, kendisinden sonra birçok sanatçıya ilham olduğunu belirtmiştir. Marcus'a göre, doğrudan veya dolaylı olarak Slobodkina'nın kolaj anlatımları; Leo Lionni, Ezra Jack Keats, Eric Carle, Ed Young, Lois Ehlert ve Ellen Stoll Walsh gibi birçok çizere ilham olmuştur (Kraskin ve ark. 2009).

Görsel 1: “The Little Fireman”, illüstratör: Esphyr Slobodkina, 1938. **Kaynak:** URL 1

Kolaj tekniği ile resimli kitap üretimi yapan dönemin bir başka ismi; çağdaş grafik tasarımın dünyaca ünlü isimlerinden biri olan Paul Rand'dir. Rand, kolaj, fotoğraf ve tipografiyi birleştirerek, tasarım üretiminde yaratıcı, sıra dışı, eğlenceli bir grafik dil yaratmıştır. Bu yaklaşımını resimlediği çocuk kitaplarında da devam ettirmiştir (Salisbury & Styles, 2012: 25). Rand'in ilk resimlediği çocuk kitabı 1956 yılında çıkan, yazar, düşünür eşi Ann Rand'ın yazdığı “I Know a Lot of Things” (Çok Şey Biliyorum) isimli kitaptır. (bk. Görsel 2) Amerikan grafik tasarımı modernizme taşıyan ilk tasarımcı olarak görülen Rand, tasarımlarındaki gibi resimli çocuk kitabı illüstrasyonlarında da kolaj tekniği ile sade, basit, lekesel ve soyut bir anlatımla ilgi uyandırıcı görüntüler oluşturmuştur. Çalışmalarında kontrastlığı; şekil ve renk kullanarak yaratmıştır.

Görsel 2: “I Know a Lot of Things”, illüstratör: Paul Rand, 1956. **Kaynak:** URL 2

Sanatçıların evrensel görsel bir dil yaratma çabaları ikinci bir dünya savaşını engelleyememiş; birçok Avrupa ülkesinden göç eden sanatçılar, savaşın etkilerinin diğer ülkelere göre daha az hissedildiği Amerika'ya yerleşmiş, beraberinde avangart sanat hareketlerinin yenilikçi fikirlerini taşımışlardır. Bu sanatçılar Amerikan modernizmin temelini oluşturmuşlardır. Kolaj tekniği ile dünyaca ünlü çalışmalar üreten yazar, çizer, grafik tasarımcı Leo Lionni bu sanatçılar arasındadır. 1984 yılında, American Institute of Graphic Arts tarafından altın madalya ile ödüllendirilen Lionni, ölümünden sonra 2007 yılında da The Society of Illustrators'ın "Yaşam Boyu Başarı" ödülüne layık görülmüştür. Kitap resimlemelerinde kolajı ana teknik olarak kullanan Lionni'nin 1959 yılında bu teknikle resimlediği ilk kitabı "Little blue and little yellow" (küçük mavi ve küçük sarı)'dır. (bk. Görsel 3) Kitabın hikayesi Lionni'nin torunları ile geçirdiği bir tren yolculuğu sırasında gelişmiştir. Lionni, tren yolculuğu sırasında torunlarına resim çizerek masal anlatmak ister. Ancak yolculuk sırasında resim çizecek malzemesi olmadığı için dergiden bir mavi, bir de sarı kâğıt parçası koparır ve bu hikâyeyi yaratır.

Mavi ve sarı olmak üzere iki karakteri anlatan kitabın illüstratif anlatımları basit ve soyut şekillerden oluşmuştur (Lionni, 1997: 214). Soyut formlar kullanılarak üretilmiş bu kitapta anlatı, birincil renkler olan sarı ve mavinin karıştırılması ilkesine dayanmaktadır. Bu iki renk karıştırıldığında, yeşil sonuç vermektedir. Küçük mavi ve küçük sarı'nın hikayesi; birbirini arayan, birbiriyle tanışan, birbirini kucaklayan ve yeşile dönen iki arkadaştır. Kitapta çocuk duygularının, felsefi normlarla birleştirilerek anlatımı söz konusudur. Lionni, Fütürist olarak tanımlansa da kendini De Stijl'e daha yakın hissettiğini belirtmiştir (Druker, 2008: 48-50). Kitapta radikal olarak sadeleştirilmiş; biçim ve rengi temel öğelerine indirerek saf bir soyutlamaya gittiği illüstrasyonlarında De Stijl akımının anlatımıyla bağlantılar gözlemlenmektedir. Lionni, kitaptaki kolaj tekniğinde Slobodkina'nın formların pürüzsüz kenarlı anlatımlarının aksine, yırtılmış kenarlı şekiller kullanmıştır.

Görsel 3: "Little blue and little yellow", yazar & illüstratör: Leo Lionni, 1959. **Kaynak:** URL 3

Slobodkina, Rand ve Lionni gibi isimler resimli çocuk kitaplarına sadece modern grafik tasarımın estetik tekniklerini dahil etmemişler, aynı zamanda resimli çocuk kitaplarında yeni ifade biçimlerini sorgulamak ve etkinleştirmek için de öncü olmuşlardır. Ele alınan her üç sanatçının çalışması da geleneksel kolaj tekniğinde, yüzey üzerine kompozisyon oluşturacak şekilde farklı malzemelerin yapıştırılmasıyla oluşturulmuştur. Ele alınan örneklerde de görüldüğü gibi modern resimli çocuk kitaplarında genellikle; çarpıcı blok renkler, stilize formlu soyut anlatımların hakim olduğu kolaj uygulamaları yapılmıştır. Modernizm dönemi tasarımlarında görülen soyutlama ve yalınlığın yansımaları kolaj tekniğinde resimli çocuk kitabı uygulamalarında da gözlemlenmiştir. Bu dönemde resimli çocuk kitaplarında kolaj tekniğindeki ilerlemeler, sonraki dönemler için zemin hazırlamıştır.

3. POSTMODERN RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA KOLAJ

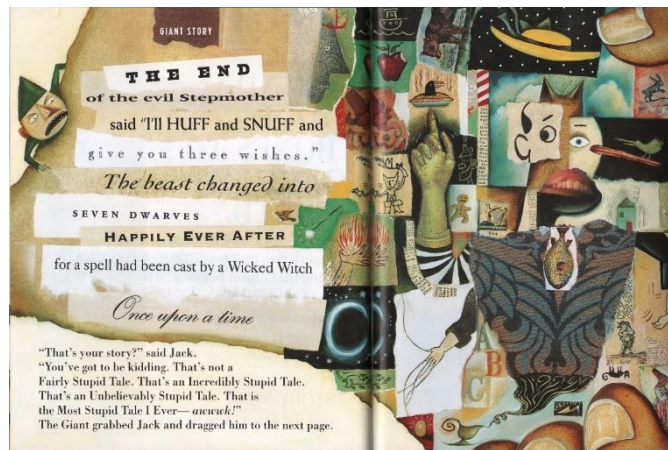
1960'lı yıllara gelindiğinde modernizmin etkileri azalmaya başlamış, başta mimaride ortaya çıkan postmodernizm, sanat ve tasarımın her alanında deneyselliği ile gözlemlenmiştir. Bir akım, üslup veya dönem olmaktan ziyade postmodernizm, çoğulcu, kural tanımaz, eleştirel bir tutum, eklektik bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Postmodernizmde; modernizmin akılcı tasarım ilkeleri bir kenara itilmiş, sanatçı/tasarımcı öznel bir bakış açısı ile kendini özgürce ifade ettiği bir konuma adım atmıştır. Emre

Becer'e göre (2002: 110); postmodern yaklaşım 1970'lerin sonlarına doğru tasarımcılar üzerinde etkisini göstermeye başlamıştır. Resimli çocuk kitaplarında ise özellikle 1960'lar, 1970'ler ve 1980'lerde hikâye anlatımlarına dair postmodern denemeler ortaya çıktıysa da postmodern resimli kitaplar aslında 1990'larda üretilmeye başlanmıştır (Allan, 2012: 18).

Postmodern dönem çocuk kitaplarında geleneksel hikâye anlatımı kuralları bozulmuş ve eserlerde metinlerarası referanslara yer verilmiştir. Okuyucunun yazıya müdahale etmesi teşvik edilmiş, ucu açık, belirsiz biten hikayeler yazılmıştır (Galda, Liang, & Cullinan, 2016: 20). Lewis (2006: 94-98), resimli çocuk kitaplarında görülen beş stratejiyi: "sınırların kırılması, abartı, belirsizlik, parodi ve performans" olarak tanımlamıştır. Michele Anstey ve Geoff Bull da postmodern resimli kitaplara ilişkin Lewis'le benzer açıklamalarda bulunmuşlardır. Anstey ve Bull (2004: 336-338) postmodern resimli kitapların: Tasarım ve düzenlemede çeşitlilik, yazar ve illüstratör uygulamalarında çeşitlilik, belirsizlik, söylemlere itiraz etmek, metinlerarasılık, çoklu anlamlar gibi özellikler sergilediğini belirtmişlerdir. Bu kitaplarda görsel yapının karmaşık yolu, kelimeler ve görüntüler arasındaki ilişkide farklılıklar, çocuk okuyucunun ilgisini korumak için birlikte çalışmaktadır.

Postmodernizm farklı sanatsal yapıtlardan alınan öğelerin yeni bir yapıt içinde yeniden kullanılması eylemi olarak tanımlanan eklektisizm, farklı çağ ve üsluplardan aktarılan öğelerin yeni bir tasarım ya da ürün oluşturmak için ele alınmasını ifade eder. Kolaj, bahsi geçen eklektisizm olgusunu içinde barındırır ve postmodernitenin anlam kurmada bireyselliği öngören tavrına vurgu yapan bir üretim biçimidir. Ayrıca kolaj, postmodern uygulamanın yapıbozumcu yönünü de yansıtır. Bir yapıyı, görüşü, düşünceyi, sözü, değeri parçalara ayırmak anlamına gelen yapıbozum ile, yaratıcılık ve özgürlüğün yakalanıp, tek düzeliği ve sınırlılığı yenme amacı ile kışkırtıcı bir oyun geliştirilir. Bu yaklaşım; boşlukta uçan çizimler, zikzak çizgiler, rastgele serpiştirilmiş lekeler ve çizgilerden oluşan neşeli ve enerji dolu çok katmanlı parçalı görüntüler, uyumsuz ve geniş espaslı tipografi; sanat ve tasarım tarihine sıkça yapılan göndermeler gibi görüntülerin ortaya çıkmasını sağlar (Heller, Chwast, 1992).

Postmodern dönem çalışmaların en belirgin yönleri olarak vurgulanan; oyun, belirsizlik, parçalılık, kuralsızlık, alay, melezleşme gibi özelliklerin yansımaları resimli çocuk kitaplarında da görülmektedir (Lewis, 2006: 88-97). Bu dönemin resimli çocuk kitaplarında anlatım oyunlu bir hale gelmiş, resimli kitaplar anlatım açısından giderek daha deneysel bir yapıya sahip olmaya başlamıştır (Lewis, 2006: 94-98). Kolaj tekniği ile oluşturulan ilk çocuk kitabı örneklerinde birçok çağdaş illüstratör malzemeleri tematik olarak seçip; farklı doku ve renklerde çok katmanlı görüntüler oluşturmuştur. Ayrıca postmodern olarak adlandırılabilir tutumu ifade eden bir yöntem olan; geçmiş dönem farklı çalışmalardan kesitler alarak yeni görüntü kombinasyonları da yaratılmıştır. İlk postmodern resimli çocuk kitabı örnekleri arasında 1992 yılında çıkan "The Stinky Cheese Man and Other Stupid Fairy Tales" (Peynir Kokan Adam ve Diğer Aptal Peri Masalları) isimli kitap gösterilmektedir. (bk. Görsel 4) Jon Scieszka'nın yazdığı, Lane Smith'in resimlediği kitapta, postmodernizmin etkileri net bir şekilde görülmektedir (Sipe & Pantaleo, 2008: 4). Hikâyede "The Frog Prince" (Kurbağa Prensi) ve "Jack and the Beanstalk" (Jack ve Fasülye Sırıği) gibi kült çocuk masalları mizahi bir üslup ile değiştirilerek yeniden yorumlanmıştır. Bu yaklaşıma illüstrasyon ve tipografi de eşlik etmiştir. Tipografi, anlatıma benzer nitelikte deforme edilmiş, yer yer okunamaz hale getirilmiş, farklı doku ve renklerde çok katmanlı illüstratif anlatımlar kolaj tekniğinde yaratılmıştır.

Görsel 4: "The Stinky Cheese Man", illüstratör: Lane Smith, 1992. Kaynak: URL 4

Çağdaş Avrupa resimli kitapları estetiği üzerinde genel bir etkiye sahip olan, resimli kitaplarında kolaj tekniğinin merkezi öneme sahip olduğu bir başka isim; çocuk kitabı yazarı ve çizeri Wolf Erlbruch'dur. Stern ve Esquire gibi dergilerde illüstratör olarak çalışan Erlbruch, çalışmalarında kalem veya pastel kalemle oluşturulan çizimlerle birlikte, farklı kesme şekilleriyle çeşitli malzemeler kullanır. Erlbruch'un resimlediği, Valerie Dayre'nin yazdığı 1996 yılında çıkan "Die Menschenfresserin" (İnsan Yiyen Kadın) isimli kitapta sanatçının postmodern yaklaşımı görülmektedir. (bk. Görsel 5) Erlbruch'un kitapta çok katmanlı tezat görüntüler kullandığı, etkileyici vücut dili oluşturmak için; keskin hatlara sahip dinamik formlar yarattığı gözlemlenmektedir. Sanatçı, eğlenceli basit öğeler ile gazete kupürleri, zaman çizelgeleri ve matematik formülleri gibi daha sıradan malzemeler arasında kontrastlıklar yaratmıştır. Erlbruch, 2006 yılında Hans Christian Andersen Madalyasını, 2017 yılında Astrid Lindgren Anıt Ödülü'nü kazanan ilk Alman olmuştur. Erlbruch'un illüstratif üslubuna benzeyen, İngiliz resimli kitap dünyasına yeni bir soluk olarak görülen resimli kitaplarında postmodern anlatımlara sahip bir başka isim Sara Fanelli'dir. İllüstrasyonlarındaki espirili, yaratıcı anlatımı, sayfa tasarımı ve tipografiden malzeme seçimine kadar oldukça dikkat çekicidir. İllüstrasyonlarında kolajın belirgin bir ifade biçimi olduğu Fanelli'ye göre; kolajlarındaki her öğenin bir önceki hayatı vardır. Tatlı kağıtları kırıştır, yırtılır, gazete kâğıdı sararır, ona göre her iz ve her lekenin anlatacak bir hikayesi vardır. Sanatçının 2003 yılında çıkardığı "Pinocchio" (Pinokyo) isimli kitabında bu yaklaşımı görülebilir. (bk. Görsel 6) "Pinocchio" kitabı ile Victoria and Albert İllüstrasyon ödülünü kazanan Fanelli, resimli kitaplarında illüstrasyon, yazı ve sayfa tasarım çözümlerinde geleneksel yaklaşımı her zaman reddetmiştir. Ona göre tasarımda kazalar her zaman kolajla olur ve bu durum sürpriz sonuçlar yaratır (Kreuser, 2014: 67-70)

Görsel 5: "Die Menschenfresserin",
illüstratör: Wolf Erlbruch, 1996.
Kaynak: URL 5

Görsel 6: "Pinocchio", illüstratör: Sara Fanelli, 2000.
Kaynak: URL 6

Ele alınan örneklerde de görüldüğü gibi 1970'lerde tasarım dünyasında etkileri görülen postmodern tutumun, 1990'lar itibarı ile resimli çocuk kitaplarında yansımaları olmuştur. Modernizm dönemi kolaj tekniğindeki az öğe ile stilize formlu soyut anlatımlar yerini postmodernizm döneminde; çok katmanlı, parçalı, uyumsuz, abartılı, oyunlu, deneysel, eklektik görüntülere bırakmıştır. Çocuk okuyucunun ilgisini korumak için tipografi ve illüstrasyon arasında oyunlu bir anlatım yaratılmıştır. İllüstratif anlatı inşasındaki çok katmanlı, eklektik tavır tipografide de uygulanmış; farklı büyüklükte yazı karakterleri iç içe geçmiş, yer yer okunamaz hale getirilmiştir. Resimli çocuk kitaplarında postmodernizm dönemi ilk örnekler geleneksel kolaj yöntemi ile oluşturulmuş, 1980'li yılların ikinci yarısında gelişen dijital teknolojiler kolaj tekniğinde yeni anlatımlara olanak sağlamıştır.

4. RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA DİJİTAL KOLAJ TEKNİĞİ VE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Postmodernizmin etkin olduğu dönemde 1984 sonrası kişisel bilgisayar ve programlar gelişmiş, tasarımcı; bilgisayar, mouse ve yazıcı ile tasarımını bilgisayarda hazırlayıp yazıcı ile anında basabilme imkânı bulmuş ve masaüstü yayıncılık kavramı ortaya çıkmıştır. Uzun yıllar modern sanatçı/tasarımcı/illüstratörler tarafından geleneksel araç ve malzemelerle gelişimi sürdürülen kolaj, yirminci yüzyılın son çeyreğinde sanatsal yaratımlar için yeni bir araç olan bilgisayarla da uygulanabilir hale gelmiştir (Taylor, 2004: 209). Dijital platform illüstratörlerin çok sayıda materyale kolaylıkla erişebilmesine olanak sağlamıştır. Bu durum, üretiminde inanılmaz bir çeşitlilik ortamı sunmuştur.

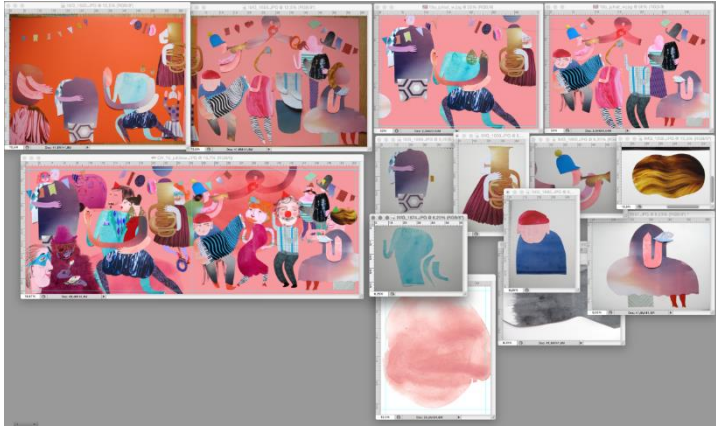
Kolaj uygulamalarında bilgisayar kullanımı bir yandan illüstratörlere çeşitli yönden kolaylık sağlarken, bir yandan da alternatif çalışmalara imkân tanıyarak kolaj tekniğinin gelişimine ve evrimine katkı sağlamıştır. Geleneksel kolaj uygulamalarında çeşitli malzemeleri bir yüzey üzerine yapıştırarak bir araya getirilen imgeler, kolaylıkla dijital ortamda bilgisayar aracılığı ile çözümlenebilmiştir (Ingledew, 2005: 98). Geleneksel kolaj çalışmalarında olduğu gibi bilgisayar destekli uygulamalarda da temel amaç çeşitli kaynaklardan elde edilen görüntülerin bir araya getirilip amacına uygun etkili anlatımlar ortaya çıkarmak olmuştur. Bu yapı kolaj tekniğinin yeni anlatımlarla gelişmesine olanak sağlamış, illüstratörün alıntı, taklit, öykünme, yansılama gibi yöntemlere başvurarak kendine ya da bir başkasına ait bir yapıtı tekrar üretmesine ortam yaratmıştır.

Dijital kolaj tekniği ile üretilen ilk resimli çocuk kitapları arasında grafik tasarımcı, illüstratör, çocuk kitabı yazarı Stian Hole'un 2005 yılında çıkardığı "Den gamle mannen og hvalen" (Yaşlı Adam ve Balina) isimli kitap gösterilmektedir. (bk. Görsel 7) Kitapta, yıllar süren anlaşmazlıklardan sonra tekrar buluşan iki yaşlı erkek kardeş hakkında bir hikaye anlatılmaktadır. Hole, kitap illüstrasyonlarında fotomontaj tekniğini kullanarak farklı fotoğrafları bir araya getirmiş ve yeni görüntüler elde etmiştir. Kitaptaki fotomontaj illüstrasyonlar, günlük yaşamdan çok sayıda öğe ve nesne içermektedir. Aynı zamanda metinler arası referanslara sahip fantezi öğeleri ve görüntüleri de barındırmaktadır. Kitabın çizimlerinde dijital ortamın kusursuz teknik olanakları vurgulanmış, kolaj öğeleri arasındaki birleşim hissettirilmemiştir. Kitaptaki karakterler abartılı vücut oranlarında fotoğrafik görüntü katmanlarıyla oluşturmuş ve bu anlatımı sağlarken bilinçli görsel bozulmalar yaratmıştır. Hole başarılı çocuk kitapları ile Ezra Jack Keats Yeni Yazar Ödülünü, Alman Çocuk Edebiyatı Ödülünü ve Bologna Ragazzi Ödülünü kazanmıştır.

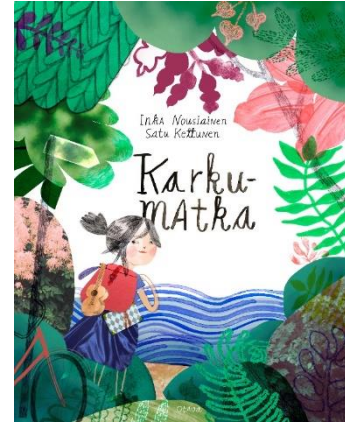
Görsel 7: "Den gamle mannen og hvalen", yazar & illüstratör: Stian Hole, 2005. **Kaynak:** URL 7

Teknolojik yenilikler, sosyal ve kültürel alanda yaşanan değişiklikler, sanatsal buluşlar yirminci yüzyılın son birkaç on yılında resimli kitapların yapısında ve biçimlenişinde etkili olmuştur (Lewis, 2006: 62-64). Ancak günümüzde geçmiş dönemdeki estetik kaygılar, yerini bambaşka arayışlara ve amaçlara bırakmıştır. Süreç içerisinde farklı illüstratif üsluplar kolajın uygulama şeklini değiştirmiş, kişisel bilgisayar ve programların sunduğu imkânlar kullanılmış, öğrenilmiş ve çokça tüketilmiştir. Artık günümüz illüstratörlerin geleneksel ya da dijital ayırt etmeksizin çalışmalarına uygun tekniği tercih ettikleri görülmekte ve çoğunlukla bu iki tekniğin iç içe geçtiği gözlemlenmektedir. Bahsedilen yaklaşıma örnek olarak günümüz illüstratörlerinden Satu Kettunen'in çalışmaları gösterilebilir. Illüstrasyon alanında 2008 yılından bu yana freelance olarak çalışan Kettunen, kalem ve aquarel ile oluşturduğu geleneksel boyamalarını dijital görüntüler ile birleştirerek keyifli kolaj anlatımları oluşturmaktadır. Photoshop programı aracılığı ile özgür anlatımlar oluşturduğunu belirten illüstratör, geleneksel çizimler ile dijital dokuları nasıl bir araya getirdiğini Görsel 8'deki photoshop ekran görüntüsü ile anlatmıştır. Inka Nousiainen'in yazdığı, Kettunen'nin resimlediği 2019 yılında çıkan "Karku-Matka" isimli kitapta; sanatçının geleneksel ve dijital uygulamaları birlikte kullanarak oluşturduğu kolaj tekniğindeki illüstrasyonları görülebilir (bk. Görsel 9).

Görsel 8: Satu Kettunen'in kolaj uygulama tekniği.

Kaynak: URL 8

Görsel 9: "Karku-Matka", illüstratör: Satu Kettunen, 2019.

Kaynak: URL 9

Dijital teknolojiler sadece illüstrasyonun uygulama yöntemlerini değiştirmemiş, aynı zamanda resimli kitapların platformlarını da çeşitlendirmiştir. Teknolojik gelişmeler sonucunda bilgi, dijital ortama aktarılmaya başlamış, böylelikle günümüze kadar kaydedilip saklanma ve sonraki nesillere aktarılma yöntemi köklü bir değişikliğe uğramıştır. Bilginin önemli taşıyıcılarından biri kitaplar, dijital dünyanın bir parçası haline gelmiştir (Doty, 2015: 7). Bu durum resimli çocuk kitaplarını da etkilemiş, elektronik resimli kitaplar gelişmiştir. Süreç içerisinde dijital platformların geri bildirim kanallarının sayısallaşması, esnekleşmesi ve çeşitlenmesi ile elektronik çocuk kitapları etkileşimli hale ulaşmıştır. Teknolojik yeniliklerle birlikte günümüzde etkileşimli e-kitaplar farklı etkileşim türleri ile okuyucuya ulaşmaktadır. Dokunma, sürüklenme komutları, artırılmış gerçeklik, 360 derece görüntüleme gibi etkileşim özellikleri okuyucuya hem eğlenceli hem öğretici bir öğrenme süreci sağlamaktadır.

Yaşanan bu gelişmeler geçmişten bugüne çocuk kitaplarında illüstratif bir üslup olarak kabul gören kolaja yeni anlatım olanakları sağlamıştır. Örneğin 2017 yılında Step in Books tarafından üretilen "Mur" isimli etkileşimli e-kitap illüstrasyonlarında kolaj tekniğinin kullanıldığı gözlemlenmektedir. (bk. Görsel 10) Artırılmış gerçeklik üzerine kurulan kitapta; kış uykusunu reddeden, Fin ormanında yaşayan bir ayının hikayesi anlatılmaktadır. Kitap, 2017 yılında Bologna Ragazzi VR/AR ödülünü kazanmıştır. Okuma aracı olarak seçilen cihazın kamerası, hikâyenin baskı kitap versiyonuna ya da mağazadan indirilen pdf çıktısının üzerine tutulduğunda baskı kitap üzerinde çeşitli karakterler ve ortamlar belirlemekte, bu öğeler harekete geçerek kullanıcı ile etkileşime geçmektedir. Okuyucu, dokunma, sürüklenme gibi komutlarla kitap ile etkileşime girebilmekte, hikayedeki mekanlar 360 derece görüntülenebilmektedir (Mur, App Store Rewiev). Illüstrasyonlarını Anne Vasko'nun ürettiği kitapta; kolaj ve dijital boyamaların iç içe kullandığı bir anlatım olduğu görülmektedir. Kitaptaki etkileşimli anlatımla birlikte kolaj tekniğiyle oluşturulan illüstrasyonların; hareketli anlatımlara, üç boyutlu görüntülere dönüştüğü gözlemlenmektedir. Bu durum gelişen teknolojinin sadece kitap kavramının değil kullanılan tekniklerin boyutlarını da değiştirdiğini göstermektedir.

Görsel 10: "Mur", illüstratör: Anne Vasko. **Kaynak:** URL 10

Uzun yıllar geleneksel araç ve malzemeler ile gelişimini sürdüren kolaj, yirminci yüzyılın son çeyreğinde bilgisayar programları aracılığıyla üretilebilir hale gelmiştir. Bu durum üretimde inanılmaz bir çeşitlilik ortamı sunmuş, dijital platform illüstratörlerin çok sayıda materyale kolaylıkla erişebilmesine olanak sağlamıştır. Ele alınan örneklerde de görüldüğü gibi süreç içerisinde geleneksel ve dijital kolaj anlatımlarının iç içe geçtiği, illüstratörün tercihinine göre dijital boyamaların eklendiği anlatımlar oluşturulmuştur. Dijital teknolojilerle birlikte gelişen etkileşimli e-kitaplar kolajın farklı boyutlara evrilmesini sağlamış; kolaj anlatımları hareketli, üç boyutlu görüntülere dönüşmüştür.

5. SONUÇ

Modern sanat ve tasarımın gelişiminde önemli bir dönüm noktası olarak görülen kolaj, geçmişten günümüze etkin kullanılan tekniklerden biri olmuştur. Tarihteki ilk örneklerinin hobi ve süsleme amaçlı uygulandığı görülen kolajın, sanatsal bir ifade biçimine ulaşması modern sanat akımlarından Kübizm ile olmuştur. Sanat ve tasarımın tüm disiplinlerinde olduğu gibi yirminci yüzyılın ilk yarısında resimli çocuk kitaplarında illüstratif bir üslup olarak tercih edilmeye başlanmıştır. Illüstratörlere yaratıcı resimleme olanağı sunan kolaj, çocukların gelişim sürecindeki görsel iletişim ihtiyacını, hayal dünyasını, yaratıcılığını; çeşitli sanatsal, estetik ve yaratıcı içeriklerle kolay okunabilir hale getiren, iletinin çocuğa zengin betimlemelerle aktarılmasına olanak sağlayan bir üslup olmuştur. Kolaj, resimli çocuk kitaplarında uygulanmaya başladığı günden bugüne farklı üslup ve teknolojik yeniliklerle çeşitlenmiş, günümüz resimli çocuk kitaplarında kullanılan etkin illüstratif üsluplardan biri olmuştur.

Resimli çocuk kitaplarında kolajın tekniğinin ilk uygulama örnekleri modernizm döneminde görülmüş, dönemin illüstratörleri; dahil olduğu modern sanat akımının yaklaşımını kolaj uygulamalarına yansıtılmışlardır. Modern dönem resimli çocuk kitaplarındaki kolaj uygulamalarında genellikle; çarpıcı blok renkler, stilize formlu soyut anlatımların hakim olduğu tespit edilmiştir. Evrensel bir dil yaratma isteğiyle süslemeci yaklaşımın bırakılıp, soyutlama ağırlıklı görüntülerin geliştiği modernizm döneminin yansımaları kolaj uygulamalarında da saptanmıştır. Modernizm döneminde resimli çocuk kitaplarında kolaj tekniğindeki ilerlemeler, sonraki dönemler için zemin hazırlamış, postmodernizm dönemi ile birlikte az öge ile stilize formlu soyut anlatımlar yerini çok katmanlı, parçalı, abartılı, oyunlu, deneysel, eklektik görüntülere bırakmıştır. Devam eden süreçte dijital teknolojiler kolaj tekniğinde yeni anlatımlara olanak sağlamıştır. Kolaj uygulamalarında bilgisayar kullanımı bir yandan illüstratörlere çeşitli yönden kolaylık sağlarken, bir yandan da alternatif çalışmalara imkân tanıyarak tekniğin gelişimine ve evrimine katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Araştırmanın sonucunda süreç içerisindeki teknolojik ilerlemeye bağlı olarak günümüzde pek çok illüstratörün çalışmanın bir noktasında kolaj tekniği uygulamalarını sayısal ortama taşıdığı, geleneksel ve dijital kolaj tekniklerini bir arada kullandığı tespit edilmiştir. Etkileşimli e-kitapların gelişmesi ile birlikte, gelişen teknolojinin sadece kitap kavramının değil kullanılan tekniklerin boyutlarını da değiştirdiği saptanmıştır. E-kitaptaki etkileşimli anlatımla birlikte kolaj tekniğiyle oluşturulan illüstrasyonların, hareketli anlatımlara, üç boyutlu görüntülere dönüştüğü gözlemlenmiştir.

Kolaj kavramı genel olarak iki bağlamda değerlendirilmektedir. Birincisi kolajın teknik olarak yapılışını ve sözlük anlamını ifade eden yapııştırma; ikincisi ise anlam bakımından bir araya getirmedir. Araştırma kapsamında kolaj uygulamalarının tarih içerisinde resimli kitap örneklerine bakıldığında ilk örneklerin “yapıştırma” görevini; günümüz yapısında ise dijital platformun etkisi ile “bir araya getirme” görevini üstlendiği görülmüştür. Bu çalışma ile literatürde kolaj tekniğinde resimli çocuk kitapları alanında sınırlı sayıda olan akademik kaynağa katkı sağlamak amaçlanmıştır. İncelenen örneklerde görüldüğü gibi; geçmişten bugüne çeşitli ülkelerde, illüstratif bir üslup olarak kolaj tekniğinde başarıyla üretilmiş resimli çocuk kitabı örnekleri görülmektedir. Yakın zamanda resimli çocuk kitabı illüstrasyonlarında ülkemizde de yaratıcı örnekleri görülmeye başlayan kolaj tekniğinin yaygınlaşması ile çocuk okuyucular için özgün, yaratıcı, eğlenceli ve öğretici resimlemeler oluşturulabileceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

ALLAN, C. (2012). *Playing with Picturebooks: Postmodernism and the Postmodernesque*. New York: Palgrave Macmillan.

ANSTEY, M. & BULL, G. (2004). “The Picture Book: Modern and Postmodern”, *International Companion Encyclopedia of Children’s Literature*, (ed. Peter Hunt), New York: Routledge, pp. 328-339.

- ANTMEN, A. (2008). *Sanatçılardan Yazılar ve Açıklamalarla 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- ASHTON, D. (2001). *Picasso* (M. Yılmaz, Çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- BECER, E. (2002). *İletişim ve Grafik Tasarım*. Ankara: Dost.
- BÜRGER, P. (2010). *Avangard Kuramı*. 6.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- DOTY, K. M. (2015). *Designing for Interactive e Books: An Evaluation of Effective Interaction Elements in Children's eBooks*. ad. Prof. Andrea Quam, Unpublished master thesis, Iowa State University, Ames, Iowa.
- DRUKER, E. (2008). "From 'Avant-garde' to Digital Images: Collage in Nordic Picturebooks", *Bookbird*, 46(3), 45-51.
- GALDA, L., LIANG, L. A., CULLINAN, B. (2016). *Literature and the Child*. Boston: Cengage Learning.
- HARVEY, D. (1997). *Postmodernliğin Durumu*. (S. Savran, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- HELLER, S., CHWAST, S. (1992, Mart). Viktoria Döneminden Post-Modern'e Grafik Tarzlar. *Grafik Sanatlar Üzerine Yazılar*.
- INGLEDEW, J. (2005). *Photography*. Londra: Laurence King Publishing.
- KRASKIN, S., CANTOR, K., MARCUS, L. S., MULHEARN SAYER, A. N., SLOBODKINA, E. (2009). *Rediscovering Slobodkina: A Pioneer of American Abstraction*. New York: Hudson Hills.
- KREUSER, C. (2014). *The meandering narrative: poetry and illustration engage in a moment of indiscipline*. ad. Ms. Karlien de Villiers, Unpublished master thesis, Stellenbosch University, South Africa.
- LEWIS, D. (2006). *Reading Contemporary Picturebooks, Picturing Text*. New York; Kanada: Routledge.
- LIONNI, L. (1997). *Between Worlds: The Autobiography of Leo Lionni*. New York: Knopf.
- LYNTON, N. (1991). *Modern Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- MUR: <https://itunes.apple.com/fi/app/mur/id1182905793?mt=8> (20 Şubat 2020).
- ÖNCÜ, M. (2008). *Resimler Arası İlişkilere Dayalı Çocuk Kitaplarında Karşılaşılan Resimleme ve Tasarım Sorunları ve Bir Uygulama*. Sanatta Yeterlilik Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı.
- SALISBURY, M. & STYLES, M. (2012). *Children's Picturebooks: The Art of Visual Storytelling*. London: Laurence King Publishing.
- SIPE, L. R. & PANTALEO, S. (2008). "Postmodernism and Picturebooks", *Postmodern Picturebooks-Play, Parody and Self-Referentiality*, (eds. Lawrence R. Sipe and Sylvia Pantaleo), London: Routledge.
- TAYLOR, B. (2004). *Collage: The Making of Modern Art*. London: Thames & Hudson.
- URL 1 <http://www.slobodkinafoundation.org/the-little-fireman/> (18.02.2020)
- URL 2 <http://www.designofthepicturebook.com/i-know-a-lot-of-things/> (18.02.2020)
- URL3 <https://storytimeanyday.wordpress.com/2015/08/01/little-blue-and-little-yellow/> (18.02.2020)
- URL 4 <https://rampages.us/sleepvertical/2018/10/17/stinky-cheese-man-and-other-stupid-tales-a-top-tier-childrens-book/> (15.02.2020)
- URL 5 https://www.mjucker.ch/bilderbuch/die_menschenfresserin.html (18.02.2020)
- URL 6 <https://www.theguardian.com/childrens-books-site/gallery/2011/mar/31/childrens-books-7-and-under> (18.02.2020)

URL 7 https://www.cappelendamm.no/_den-gamle-mannen-og-hvalen-stian-hole-9788202240523
(18.02.2020)

URL 8 <https://ibbyfinland.wordpress.com> (18.02.2020)

URL 9 <https://otava.fi/kirjat/karkumatka/> (18.02.2020)

URL 10 <https://pierremervaille.wordpress.com/portfolio/mur/> (18.02.2020)